

mam sanguinis effusionem terminaretur, nihilominus manifeste sese exponerent periculo tum moriendi, tum alterum occidendi, et sic contra verba Scripturæ, *Non occides*, agendi. Ergo, etc.

2° In societate bene ordinata magistratus constituuntur ad componendas lites et punienda delicta vel crimina; nullus autem debet esse iudex in propria causa. Porro qui decertant in duello fiunt iudices in propria causa, et sic jus ipsum societatis lædunt.

3° Quod ubique cum horrore reprobatur a sapientibus, certe haberi debet ut malum et prorsus illicitum: atqui singularia certamina a cunctis viris sapientibus cum horrore reprobantur. Ea legibus suis prohibet et pœnis gravissimis plectit Ecclesia, cujus auctoritas, facta etiam abstractione a diviâ illius institutione, gravissimi est momenti pro omnibus. Si nulla lex civilis satis explicata nunc existere videatur in Gallia, omnes viri sanæ mentis, cujusque sint opinionis politicæ, totis vocibus eam expostulant, duella reprobant, et ne unus quidem ea licita esse contendere suscipit. Ergo, etc.

4° Præcipua ratio cur singulare certamen proponere, vel saltem propositum acceptare liceret, maxime esset necessitas obtinendi reparationem honoris læsi vel infamiam vitandi. Atqui hæc ratio vana est: 1° quia omnes viri majori probitate conspicui singularia certamina reprobant ut illicita, proindeque nullus est verus honos in illis exercendis; 2° quia læsus non ideo est victor in certamine, sed frequenter ipse cadit; 3° quia mera jactantia, potius quam verus honor, ad istiusmodi certamina impellit. Experientia enim constat singularium certaminum amatores ordinarie nullis virtutibus esse commendatos, sed multis vitiis inquinatos et odiosos. Vide card. Gerdil, *des Combats singuliers*, OEuvres, t. VIII.

Ostendunt insuper doctores christiani Deum hujusmodi vindictam omnino prohibere et Ecclesiam totis viribus reprobare. Ergo, etc.

§ *Solvuntur objectiones.*

Obj. 1°. Injustum vitæ aggressorem occidere licet; ergo et injustum honoris aggressorem.

R. Nego consequ. et paritatem. Fieri enim potest ut vita efficaciter defendi nequeat nisi occidendo aggressorem: porro in eo casu tantum affirmamus illum occidere licitum esse. Contra vero nunquam mors aggressoris necessaria est ad conservandum honorem; honor enim præcipue situs est in cultu virtutis et in bona fama apud viros probos: atqui singularia certamina nunquam necessaria sunt ad obtinendam aut conservandam bonam famam apud viros probos, sicut notavimus. Aliunde, vita est bonum ordinis superioris honore. Ergo, injustum honoris aggressorem occidere non licet.

Inst. 1°. Talis est falsæ opinionis auctoritas præsertim apud milites, ut qui duellum sibi propositum recusaverit, jam ignominia sit peresus: atqui tolerabilis est militi statim mori quam sic deshonoratus vivere. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Talis est... ut... ignominia sit peresus apud quoddam vulgus militare, *conc.*; apud probos et meliores milites, *subdistinguo*: si aliunde ignavus et meticulous appareat, *conc.*; si cunctas optimi militis virtutes constanter ostendat, *nego maj.* Etenim miles qui ad duellum provocatus illud recusat, ostendat se disciplinæ tenacem, strenuum in prælio, audacem in periculo, et tunc certum est illum non habitum iri apud probos et meliores milites ut infamem et ignavum: porro fama apud hujusmodi viros multo præstantior est quam vana opinio apud vulgus insanum et tot vitiis inquinatum. Optimus igitur miles talem famam parum curabit. Neminem unquam injuria lædet, injurias sibi illatas contemnet, ad singulare certamen non provocabit, provocatus non accedet, inopinate laçessitus fortiter se defendet, et imprudentem adversarium occidet, ex hypothesi quod aliter

se expedire nequeat, sicque magnanimum et impavidum simul se ostendet. Ergo, etc.

Inst. 2°. Milites consuetis præjudiciis circa duellum existentibus imbuti, continuo probris ac maledictis eum, qui provocatus decertare noluerit, insequentur : ergo saltem qui immerito provocatur, duellum acceptare potest.

R. 1°. Nego ant. Dummodo enim qui singulare certamen acceptare recusat, cunctas habeat virtutes boni militis, ut modo diximus, probris et maledictis ordinarie non vexabitur, sed potius dilectionem et quamdam venerationem cæterorum sibi comparabit, ut experientia multisque exemplis comprobari posset. Ergo, etc.

R. 2°. Nego conseq. Pluribus enim rationibus ostendimus duellum legi naturali repugnare; illud ergo recusare est actus virtutis; atqui non deserenda est virtus propter incommoda quibus obnoxia est. Ergo, etc. Hanc rationem refert, eamque consueta eloquentia sic exornat J.-J. Rousseau, *Nouvelle Héloïse*, 1re partie, lettre 57, t. I, p. 226.

« Gardez-vous de confondre le nom sacré de l'honneur avec ce préjugé-féroce qui met toutes les vertus à la pointe de l'épée et n'est propre qu'à faire de braves scélérats...

» Rentrez donc en vous-même, et considérez s'il vous est permis d'attaquer de propos délibéré la vie d'un homme et d'exposer la vôtre pour satisfaire une barbare et dangereuse fantaisie qui n'a nul fondement raisonnable, et si le triste souvenir du sang versé dans une pareille occasion peut cesser de crier vengeance au fond du cœur de celui qui l'a fait couler. Connaissez-vous aucun crime égal à l'homicide volontaire? Et si la base de toutes les vertus est l'humanité, que penserons-nous de l'homme sanguinaire et dépravé qui ose attaquer dans la vie de son semblable? Souvenez-vous de ce que vous m'avez dit vous-même contre le service étranger : avez-vous oublié que le

citoyen doit sa vie à la patrie, et n'a pas le droit d'en disposer sans le congé des lois, à plus forte raison contre leur défense? O mon ami! si vous aimez sincèrement la vertu, apprenez à la servir à sa mode, et non à la mode des hommes. Je veux qu'il en puisse résulter quelque inconvénient : ce mot de vertu n'est-il donc pour vous qu'un vain nom, et ne serez-vous vertueux que quand il n'en coûtera rien de l'être?

» Mais quels sont, au fond, ces inconvénients? Les murmures des gens oisifs, des méchants qui cherchent à s'amuser des malheurs d'autrui, et voudraient avoir toujours quelque histoire nouvelle à raconter. Voilà vraiment un grand motif pour s'entr'égorgner! Si le philosophe et le sage se règlent dans les grandes affaires de la vie sur les discours insensés de la multitude, que sert tout cet appareil d'études, pour n'être au fond qu'un homme vulgaire? Vous n'osez donc sacrifier le ressentiment au devoir, à l'estime, à l'amitié, de peur qu'on ne vous accuse de craindre la mort? Pesez les choses, mon bon ami, et vous trouverez bien plus de lâcheté dans la crainte de ce reproche que dans celle de la mort même. Le fanfaron, le poltron veut à toute force passer pour brave. »

Si autem, ut patet ex dictis, singularia certamina sint in se prorsus illicita, ita ut certantes non nisi quadam bona fide et ignorantia aliquando excusari possent, graviter peccant qui consiliis, suasionibus, hortationibus, irrisionibus, aliisque viis ad singularia certamina excitant, eis velut testes assistant, arma subministrant et ea non impediunt, cum efficaciter impedire possent; quod ad duces multum præcipue attinet.

SECTIO SECUNDA.

De furto.

Furtum est injusta rei alienæ ablatio : supponit igitur dari jus proprietatis quod violari possit. Itaque

dicendum est 1° de proprietate, 2° de furto aliisque injustitiis.

PUNCTUM PRIMUM. — De proprietate.

De origine proprietatis.

Ex authentica creationis historia constat Deum constituisse hominem super terram cum potestate eam occupandi, colendi et fructibus ejus vescendi. Similiter percipit atque demonstrat ratio varias productiones terræ *jumentis* et *servituti hominum* (Ps. cii, 14) accommodatissimas ex casu fortuito non oriri, bene vero a sapienti omnium Conditore. Inter res illas multæ bestiis evidenter sunt destinatæ, aliæ bestiis et hominibus sunt communes, ipsæ bestię homini subjiciuntur, eique vestimenta necessaria, utilissima servitia, variam et abundantem escam subministrant, juxta hæc Scripturæ verba, Gen., i, 28, *Dominamini piscibus maris, et volatilibus cœli, et universis animalibus quæ moventur super terram; id., cap. ix, 3: Et omne quod movetur et vivit erit vobis in cibum: quasi olera virentia vobis omnia.*

In prima rerum origine hæc universa erant indivisa, ad neminem pertinebant, sicque primi occupantis licite fiebant.

Quæ autem semel occupata fuerant, propria erant possessoris, qui eis uti, ea donare vel commutare, aut contra injustos invasores tanquam sua defendere poterat.

Ratio autem istiusmodi juris repetenda est a voluntate positiva Dei talem ordinem societati essentialem ab initio statuentis.

Primum fructus ultro nascentes, et quasdam utiliores bestias possidere cœperunt homines: deinde numerosiora habuerunt pecora, postea aliquas terræ portiones excolebant, easque similiter fecerunt suas. Quod autem sic occupatum non fuerat, ad neminem pertinebat. Multa diu remanserant, et plurima adhuc

remanent communia, v. gr., aer, aquæ maris vel fluminum, aves libere volantes, feræ in silvis, pisces in mari, etc. Item plagæ terrarum a nemine adhuc possessæ. Hæc enim licite primi fiunt occupantis, ut omnes consentiunt.

Duplicis generis distinguuntur bona, videlicet, mobilia et immobilia. Mobilia sic dicuntur, quia de loco in locum moveri possunt, ut fructus collecti, pecora, argentum, etc. Immobilia vero ita vocantur, quia moveri nequeunt, qualia sunt agri, domus, ligna nondum cæsa, etc.

Bona, sive mobilia, sive immobilia, a privato vel a pluribus, in communi, ut sunt bona xenodochiorum, seminariorum, civitatum, etc., possidentur.

In regionibus a multo tempore habitatis, qualis est Europa, omnia bona ad privatos vel ad *communitates* pertinent, et fere nullæ remanent quæ a primo occupante legitime possideri queant.

Petitur utrum hæc bonorum divisio fuerit opportuna.

Negat Rousseau, et singularem assertionem suam totis viribus defendere conatur in oratione jam citata, *Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité*, etc., seconde partie, t. 1er de l'édition de 1793, p. 83:

« *Le premier qui ayant enclos un terrain, s'avisait de dire: Ceci est à moi, et trouva des gens assez simples pour le croire, fut le vrai fondateur de la société civile. Que de crimes, de guerres, de meurtres, que de misères et d'horreurs, n'aurait point épargnés au genre humain celui qui, arrachant les pieux ou comblant le fossé, eût crié à ses semblables: Gardez-vous d'écouter cet imposteur; vous êtes perdus, si vous oubliez que les fruits sont à tous et que la terre n'est à personne!* »

Sed omni fundamento destituitur furibunda hæc civis Genevensis declamatio. Non solum opportuna, sed necessaria fuit bonorum divisio. Si enim nulla exstitisset proprietas, qui fructus ad vescendum col-

legisset, vestimenta de pilis, pellibus, foliis aut corticibus sibi consuisset, bestias nutritisset, domum aut casulam construxisset, etc., nullum jus in res hujusmodi acquisivisset, et fortior eas sine scrupulo auferre potuisset: hoc autem evidenter repugnat. Ergo, etc.

Similiter diu subsistere non potuit societas humana quin homines aliquas portiones terræ specialiter colebant atque possiderent: porro non minus repugnat has possessiones licite violari, quam fructus collectos, vestimenta consuta, etc., auferri. Sic habetur in toto Scripturæ sacræ decursu, et ita fert communis hominum populorumque consensus. Qui contrarium asserere non erubescit, remittendus esset in silvas ut suavitatem vitæ omnino agrestis percipere posset.

Familia fuerunt ab initio alia aliis numerosiores, vigilantiores, solertiores, in labore constantiores: idcirco majora et meliora habuerunt pecora, pulchriores ædificaverunt domos, ampliores circumcluserunt campos, accuratius eos coluerunt, copiosiores fructus collegerunt, abundantiores divitias possederunt, sicque potentiores evaserunt. Hinc orta est fortunarum et conditionum inæqualitas, quæ proinde juri naturali non adversatur, ut contendit Rousseau, sed ex ipsa voluntate et ordinatione Dei nascitur.

De variis modis proprietatem bonorum acquirendi.

Prima bonorum acquisitio per solam possessionem facta est, ut diximus.

Bona acquisita variis modis augeri possunt; v. g., pecora fetus edunt, arbores crescunt, agri diligentius coluntur et uberiores dant fructus, etc.; hæc bona, quæ dicuntur accessoria, ad dominum principalis substantiæ pertinent. Unde sequentia axiomata: *Res fructificat domino; Res perit domino.*

Bona legitime possessa duplici modo ad alios homines transmitti possunt, nempe vi actus proprietarii et vi legis.

1º Nullum est dubium quin *propriarius* bona sua ad alios homines jure naturali transmittere valeat: de natura est enim proprietatis ut dominus re sua uti et abuti possit, pro nutu et arbitrio, absque cujusquam injuria. Ergo, solo jure naturali spectato, bona sua, ex integro vel ex parte, vendere, commutare, donare, relinquere vel abjicere poterit.

Actus vero quibus bona sua ad alios transferre intendit, duplicis sunt generis; alii, scilicet, qui dicuntur causa mortis, et alii inter vivos.

Actus *causa mortis*, qui etiam vocantur testamenta, sunt illi quibus propriarius de bonis suis pro tempore mortem suam subsequente disponit: itaque dominium earum retinet. Actus hujusmodi essentialiter sunt revocabiles et sola morte testatoris perficiuntur, ut patet.

Hinc plurimi contendunt vim hujus generis actuum non a voluntate testatoris, sed a jure civili deducendam esse: nam, inquit, testator dominium usque ad mortem retinet; post mortem vero illud transferre nequit. Ergo, etc. Sic, inter multos, Puffendorf, *Droit de la nature et des gens*, l. 4, c. 10.

Verum, cum aliis non paucis, probabilius nobis videtur facultatem de bonis per testamentum disponendi non a lege civili, sed a jure naturali ortum habere. Si enim leges positivæ non existerent, numquid bona a possessore suo legata nihilominus primi occupantis legitime fieri possent? Hoc certe rationi et communi hominum sensui contrarium esse videtur. Ergo, etc. Hanc sententiam expresse docent Grotius, l. 2, c. 6, § 14; Barbeyrac in Puffendorf, l. 6, c. 10, note 2 du § 4; Burlamaqui, *Éléments du droit naturel*, c. 9, alii.

Parvi refert an dispositiones ob causam mortis fuerint scriptæ vel non scriptæ, coram testibus aut sine testibus ordinatæ, dummodo voluntas testatoris clara sit ac libera, et aliunde nullæ leges positivæ tales contractus sub pœna nullitatis prohibeant.

Actus *inter vivos* sunt gratuiti vel onerosi : certum est proprietarium bona sua ad alium titulo gratuito vel oneroso inter vivos transferre posse. Attamen, si leges positivæ facultatem donandi intra quosdam limites coerceant, stricta existit obligatio hos limites non prætergrediendi, ut ex infra dicendis constabit. Sic pater qui, solo jure naturali spectato, nihil debet filiis præter victum et vestitum, usque dum sibimetipsis providere possint, tenetur jure positivo hæreditatem suam eis relinquere; aut saltem de bonis titulo gratuito ultra portionem a lege determinatam disponere non potest.

2° Duplex est titulus quo proprietas bonorum ab uno ad alium *vi legis* transferri potest : scilicet, successio et præscriptio.

1° *Successio*. Cum enim ordo societatis non permittat ut bona eorum qui *ab intestato*, id est absque testamento, decedunt, maneant vacantias aut ad primum occupantem pertineant, statutum est ubique ea ad descendentes, vel ad ascendentes, vel ad propiores cognatos transitura esse. Quo jure autem id fiat, disputant inter se doctores : alii enim dicunt bona parentum *vi solius naturæ* ad filios pertinere, quia filii sunt quædam extensio substantiæ parentum et eadem cum ipsis persona moralis. Opinio hæc sat probabilis videtur.

Alii vero affirmant voluntatem defunctorum esse solum titulum quo bona per hæreditatem transferuntur. Unde si voluntas eorum expresse fuerit manifestata, adest testamentum quod impleri debet. Si autem voluntatem suam ante mortem non manifestaverint, requirendum est quod probabiliter statuissent, si mortem prævidissent aut interrogati fuissent : legitime autem præsumitur illos voluisse bona quæ relinquunt ad propiores cognatos transire. Ergo, etc.

Alii denique contendunt jus hæreditatis sola lege positiva esse fundatum, adeo ut, ea seclusa, bona decedentium *ab intestato* valide primi fierent occupantis.

Ultima hæc sententia parum est probabilis. Tranquillitas enim familiarum, ordo societatis, æquitas naturalis, et quædam decencia postulant ut filii bona parentum obtineant, et parentes bona filiorum præcedentium, colligant; imo ut, defectu ascendentium et descendantium, fratres fratribus succedant, etc. Unde apud omnes populos hic modus succedendi servatur : atqui modus ille tam uniformis non esset, si a sola lege positiva derivaretur. Ergo, etc. Ita Grotius, l. 2, c. 7; Barbeyrac in Puffendorf; Burlamaqui, c. 9, etc., uti supra jam dixeramus.

2° *Præscriptio* est modus lege positiva institutus quo proprietas rei alienæ diu bona fide possessæ acquiritur, ita ut, post aliquod temporis intervallum, proprietarius jus suum in eam omnino amittat. Bonum societatis exigit ut proprietates familiarum sint securæ : porro sæpius non essent securæ, nisi introducta fuisset præscriptio, de qua speciatim tractandi hic non est locus.

PUNCTUM SECUNDUM. — De furto aliisque injustitiis.

Furtum est occulta rei alienæ ablatio, domino rationabiliter invito, cum animo eam retinendi. Si autem hæc ablatio præsentis ac renitente domino fieret, diceretur rapina, a verbo *rapere*.

Ex jure proprietatis evidenter sequitur, 1° furtum, rapinam, aliasque injustitias, v. g., violationem contractuum legitime initorum, etc., gravissima esse peccata contra legem naturalem; 2° strictissimam existere obligationem cunctas hujusmodi injustitias reparandi; nam respectu proximi idem est bonum ejus auferre aut ablatum retinere, damnum inferre aut illatum non reparare. In eum statum ergo restituendus est proximus in quo nunc esset, si jus ejus violatum non fuisset.

Hinc 1° possessor bonæ fidei rem alienam quam detinet et id omne quo factus est ditior, restituere debet.

2° Possessor malæ fidei, ut fur et raptor, rem ipsam, fructus ejus et id omne quod dominus percepisset, restituere debet et insuper totum damnum inde secutum reparare tenetur.

3° Qui contractus legitime initos et quælibet pacta sine ratione sufficienti frangit, omne damnum inde proveniens reparare debet.

4° Cum autem fama sit in suo genere bonum ab omnibus valde et merito existimatum, non magis licet illam lædere quam ipsas divitias. Unde qui famam alterius injuste læsit, sive crimen occultum vel defectum infamantem revelando, sive calumniam excogitando, hanc infamiæ notam apud omnes ad quos pervenit, quantum potest, reparare tenetur, etiam cum detrimento propriæ famæ.

5° Item qui alterum injuste contumeliis affecit, eum honorare et veniam ab ipso petere debet, etc.

ARTICULUS TERTIUS.

DE OFFICIIS HOMINIS ERGA ALIOS HOMINES IN VARIIS SPECIEBUS SOCIETATIS CONSIDERATOS.

Societas generatim spectata dividitur in societatem domesticam et in societatem politicam. De utraque in duplici paragrapho compendiose disseremus.

§ I. — De societate domestica.

Vox *domestica* a substantivo *domus* oritur: itaque societas domestica ea dicitur quæ in eadem domo moraliter habitare censetur; et triplex distinguitur, scilicet, conjugalis, paterna et herilis.

Præter ea quæ, variis temporibus, de societate domestica minus recte dicta sunt, novæ recenter ortæ sunt, circa idem punctum, falsæ doctrinæ, quæ etiam nunc apud plures grassantur. Hujusmodi sunt errores sparsi a comite de Saint-Simon, Carolo Fourier, Roberto Owen et eorum discipulis, qui *socialistæ* nuncupantur, eoque gloriantur nomine, quia persuasum

habent aut saltem dicunt se renovaturos esse societatem.

Contendunt societatem domesticam, libere institutam, pro suo tempore optimam fuisse, sed deinceps existere non posse. Illam societati communi nocere affirmant, quia affectiones coercent, amorem patriæ imminuit, inæqualitatem inter cives, maxime inter conjuges, constituit: ibique enim, aiunt, mulier, licet natura viro æqualis, illi subjicitur.

Ad tollenda omnia indissolubilitatis matrimonii incommoda, societatem conjugalem subvertunt, mulieres promiscue habendas esse, infantes a societate educandos eosque nullum habere jus ad bona paterna docent: non sunt enim bona nisi pro societate, quæ ea, prout æquum ipsi videtur, distribuit. Sic omnia jura et officia evanescent, ut perfecta statuatur æqualitas ab ipsis somniata.

Universi hi errores et alii qui ad eos accedunt, ac præsertim hodie ubique prædicantur, per ea quæ in sequentibus sectionibus dicturi sumus profligabuntur.

SECTIO PRIMA.

De societate conjugali.

Societas conjugalis est viri et mulieris conjunctio inita ad prolem habendam, nutriendam et educandam, et ad mutua auxilia sibi invicem præstanda.

Certum est Deum voluisse homines, sicut bruta animantia, per carnalem conjunctionem propagari: propterea duos formavit sexus quos naturali propensione ad se invicem ferri statuit, ut onera in habenda et educanda prole ferenda facilius sustinerentur. At, cum ratione præditi sint homines, naturæ impulsu cæco impetu sequi non debent, *sicut equus et mulus quibus non est intellectus*, Ps. xxxi, 9; naturali lumine perfusi, ab illius face divellere nunquam ipsis licitum est. Porro lumen naturale evidenter docet sexuum

diversitatem ad solam speciei propagationem fuisse destinatum. Unde qui nonnullas exercent infamias, sive solitarie, sive cum aliis personis, præsertim ejusdem sexus, naturam humanam deturpant, contra legem naturalem enormiter peccant, et nulla ratione excusari possunt.

Quamvis uterque sexus ad propagationem generis humani fuerit destinatus, non tamen quælibet viri et mulieris conjunctio licita est. Bonum enim societatis non exigit tantum ut proles nascatur, sed insuper ut convenienter nutriatur, erudiatur et informetur: inde familiæ distinguuntur et conservantur; ex familiis bene constitutis coalescit societas recte constituta. Necessè est ergo ut pater et mater saltem longo tempore secum socientur. Ergo vir et mulier, prolem habere cupientes, conventionem secum inire debent, qua individuum societatem sibi promittant. Conventio hæc dicitur matrimonium vel conjugium, quod Deus ipse in initio rerum per sequentia verba instituit, Gen., II, 24: *Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.*

Hinc fornicationes et multo magis meretricia graviora sunt peccata. Merito igitur scortatores et præsertim meretrices infamia ubique notantur, et velut opprobrium societatis habentur.

Quinque hic peti possunt, scilicet, 1º an matrimonium sit de præcepto; 2º an esse debeat unius cum unica; 3º an ex natura sua sit indissolubile; 4º quænam personæ secum, matrimonio, uniri nequeant, et 5º quæ sint mutua sponsorum officia. Agendum est ergo breviter 1º de cælibatu; 2º de unitate matrimonii; 3º de ejus indissolubilitate; 4º de illius impedimentis, et 5º de conjugatorum officiis.

PUNCTUM PRIMUM. — De cælibatu.

Patet matrimonium non esse de præcepto si constat cælibatum esse licitum,

Contra cælibatum religiosum furiose debacchati sunt recentioris philosophiæ patroni, conclamantes illum esse contra naturam et patriæ nocivum: 1º contra naturam, quia vir et mulier, natura duce, ad propagationem speciei impelluntur, 2º patriæ nocivum; quia multiplicatio civium valde utilis est patriæ. Contra hos sit.

PROPOSITIO.

Cælibatus ex natura sua bonus est ac honestus.

Prob. 1º. Cælibatus ex natura sua bonus est ac honestus si pro singulis hominibus strictum non existat præceptum ineundi matrimonium: atqui pro singulis hominibus tale non existit præceptum; nam si tale existeret præceptum, vel quia omnes propagationi generis humani incumbere tenerentur, vel quia nullus se continere posset: atqui neutrum dici potest: non prius, alioquin, post adeptam pubertatem vel post mortem sui conjugis, unusquisque matrimonium statim contrahere deberet, quod certe admitti nequit: non posterius, ut multorum experientia constat. Ergo, etc.

2º Bonum societatis non tantum exigit ut proles nascatur sed ut recte instituatur: at plurimi sunt nubiles, qui bonæ filiorum educationi et familiæ curis convenienter vacare non possunt, propter indolem mentis, incapacitatem, repugnantiam, defectum facultatum temporalium aut utilissimas quas exercent professiones; v. g., militando, studendo, scribendo, docendo, juventutem informando ac regendo, pauperibus in xenodochiis inserviando, etc. Numquid enim sacerdotes catholici, fratres Doctrinæ Christianæ, filii S. Vincentii a Paulo, multæque aliæ, tot operibus charitatis incumbere, si conjugii, liberorum et totius familia sollicitudinibus implicarentur? Ergo, etc.

3º Eo perfectior est homo, quo liberior est ad bonum anima; atqui eo liberior est ad bonum anima, quo expeditior est a voluptatibus carnis, siquidem expe-

rientia constat nihil magis eam gravare quam hujusmodi voluptates. Ergo non solum honestus, sed perfectior est status continentiæ ex laudabili motivo susceptæ ac fideliter custodiæ. Ergo, etc.

Præcul dubio inhonestus esset cælibatus, si perfecta castitas non servaretur. Unde intelligitur quam immerito plurimi recentes philosophi, ut Voltaire et Rousseau, contra cælibatum religiosum insurrexerint, cum ipsi non fuerint conjugati, nec tamen casti, ut omnes norunt.

Multiplicationi generis humani multo plus nocet morum corruptela quam cælibatus recte intellectus et intemperate servatus, ut patet exemplo magnarum civitatum, in quibus major est corruptio et minor propagatio. Cohibeantur libidines, arceantur commercia illicita, foveantur matrimonia legitima, et tunc nulla erit locus timendi ne civium numerus decrescat, licet plurimi cælibatum amplectantur et custodiant. Imo nunc multi conquerentur nimiam fieri populi multitudinem, quia desunt officia, functiones, exercitia, labores, vivendi aut victum ac vestitum acquirendi media.

PUNCTUM SECUNDUM. — De unitate matrimonii.

Certum est unam mulierem plures viros simul habere non posse. Hujusmodi enim commercia naturæ finique conjugii evidenter adversantur, et semper reprobata sunt.

Non ita manifestum est, ex sola ratione, malam esse polygamiam, id est, statum viri plures uxores simul habentis; in eo enim statu non tanta existit ordinis inversio, nec adeo gravia inde nascuntur incommoda. Pluribus tamen ostenditur rationibus multo perfectiorem esse statum unius cum una.

1° Qui plures ducunt uxores, ordinarie non solo amore posteritatis se gerunt, sed voluptatibus carnis attrahuntur ac vincuntur, sicque contra rectum rationis dictamen mentem corpori turpiter subjiciunt,

2° Numerosioris familiæ gubernationi et multorum liberorum educationi non tam facile invigilare queunt. 3° In polygamia mulieres non sunt dominæ et totius domus rectrices, ut convenit; sed ad servitutem abjectam reducuntur, ut apud gentes Orientis videre est. 4° Inter eas earumque progenies quasi inevitabiles oriuntur dissensiones. 5° In numero fere æquali nascuntur viri et mulieres, imo ordinarie paulo plures viri quam mulieres (1); ergo sufficienter ostendit sapientissimus naturæ humanæ Conditor se voluisse *ut unusquisque suam uxorem habeat et unaquæque suum virum habeat*, I, Cor., vii, 2. Quod autem ratio docet ut perfectius, fides tradit ut certum.

Conjuges mutuam sibi promittunt fidelitatem; conventio matrimonialis, reciprocam hanc obligationem importat. Qui ergo fidem conjugalem frangit, dicitur adulter vel adultera, id est, ad alterius thorum accedens. Uterque gravissimi reus est delicti; sed gravius adhuc peccat mulier, ob periculum spurios hæredes in familiam mariti introducendi. Si ex adulterio proles nascatur, adulter et adultera solidariam induunt obligationem omne damnum inde proveniens resarciendi, tum erga maritum, tum erga liberos legitimos, tum erga consanguineos qui propter illegitimam prolem hæritate alias sibi adventura carebunt.

PUNCTUM TERTIUM. — De matrimonii indissolubilitate.

Constat matrimonium, natura duce, saltem ad longum tempus duraturum esse, quia longum tempus requiritur ad perficiendam bonam filiorum educationem. De fide est apud Catholicos illud prorsus indissolubile esse, ut ostenditur in Tractatu *de Matrimonio*. At, seclusa lege positiva, vinculum conjugii existitne per totam alterutrius conjugis vitam, ita ut divortium proprie dictum admitti nequeat? Huic quæstioni persequentem propositionem respondebimus.

(1) 13 viri pro 12 mulieribus, secundum Bergier, t. IV, p. 207: vel saltem 16 pro 15, juxta Buffon, *Hist. natur.*, t. III, in-12, p. 106.

PROPOSITIO.

Sola ratione ostenditur matrimonii vinculum usque ad mortem alterutrius conjugis esse duraturum, et divortium proprie dictum admitti non posse.

Prob. Id recta ratio postulat quod naturæ conformius et societati utilius est: atqui naturæ conformius et societati utilius matrimonium sola morte alterutrius conjugis dissolvi.

1° *Naturæ conformius.* Vir enim et mulier conjugio sociati, totam juventutem in intimo amoris commercio secum habent: numquid conveniret ut facti senes, a se invicem disjungerentur? Nonne potius mutuam tunc sibi præstare debent auxilium? Insuper, non tantum susceptos filios educant parentes, sed eos regunt, suis consiliis adjuvant, tum in professione eligenda, tum in ea exercenda, tum in matrimonio contrahendo, tum in familia gubernanda; eos visitant, ab eis visitantur, et sic dulcissima hinc et inde firmantur dilectionis ac benevolentiae vincula. Quod sic advertit Rousseau, *Emile*, l. 5, t. II, p. 492: « *Les enfants forment un nœud vraiment indissoluble entre ceux qui leur ont donné l'être, et une raison naturelle et invincible contre le divorce. Des objets si chers dont aucun d'eux ne peut s'éloigner, les rapprochent nécessairement. C'est un intérêt commun si tendre qu'il leur tiendrait lieu de société, quand ils n'en auraient pas d'autre.* » Ergo 1°, etc.

2° *Utilius est societati.* Nam 1° divortium bono regimini familiarum evidenter nocet. 2° Cunctis libidinibus favet et discordiis locum præbet; multo facilius enim sponsi extraneo amori cedent, multo minus erga se invicem erunt patientes, indulgentes et prævenientes, si divortium sperare possint: hinc odia, jurgia, dissensiones, scandala, etc. 3° Hæc esse divortii faciliter admissi incommoda nimis probavit experientia nostra; divortium quippe tempore perturbationis pu-

blicæ, in fine sæculi proxime elapsi, jam admissum, in Codicem civilem anno 1803 legaliter fuit introductum, non quidem ut bonum in se, sed velut remedium corruptioni morum præparatum: *Le divorce en lui-même ne peut pas être un bien; c'est le remède d'un mal*, aiebat Treilhard in oratione publica pro lege circa divortium coram legislatoribus habita, *Discours*, t. I, p. 216, et tamen ingentia inde orta sunt mala. Contra immoralem hanc legem undique clamatum est, donec die 8 maii anni 1816 abolita fuerit. In illam fortiter jam insurrexerant anno 1803 plurimi oratores, inter quos Carion Nisas, in tribu-natu: adversus illam antea scripserat D. Nougardè et postea scripsit D. de Bonald; omnes eam exhibuerunt ut societati valde noxiam. Pluries ab his annis postremo elapsis ejus renovatio fuit postulata et in conventu Legatorum populi admissa, sed ab alio conventu (*la Chambre des pairs*) semper fuit rejecta. Ergo 2°, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Per quam causam nascuntur contractus, per eam et solvuntur; ergo matrimonium, sicut alia conventiones, per mutuam consensum solvi potest.

R. Nego conseq. et paritatem. Ratio disparitatis est quod alii contractus perpetuitatem non exigant sicut matrimonium; nihil enim obstat quominus venditio, locatio, etc., dissolvantur; contra vero multæ rationes postulant matrimonium esse constans et perpetuum. Ergo, etc.

Obj. 2°. Ab omni contractu sub conditione inito resilire, licet, quando conditiones appositæ non implentur: at quicumque matrimonium inent, nonnullas semper subaudiunt conditiones, nempe fidelitatem, dilectionem, indolem congruentem, et Ergo saltem ubi conditiones illæ non implentur, a matrimonio per divortium resilire licet.